

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 2034

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1183

Kitap Adı : Alman Seyyah Von Maltzan'ın Mekke/Hac Ziyareti

Alt Başlık : Tarihsel Kritik Açından Bir Değerlendirme

Book Title : German Traveler von Maltzan's Visit to Mecca and the Hajj

Subtitle : A Historical-Critical Evaluation

ISBN : 978-625-8910-43-8

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258910438

Yazar | Author: Özcan Taşçı | orcid.org/0000-0003-4052-5250

Kurum | Institution: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

ROR ID: ror.org/05rsv8p09

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 152 (x+142)

Yayın Tarihi | Publication Date: Ekim | October 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRHC - İslami ibadet, ritüeller ve törenler | Islamic worship, rites & ceremonies

BISAC: REL119000 - Din / Hacılar ve Hac Yolculukları | Religion / Pilgrims & Pilgrimages

THEMA: QRPV1 - Hac / Kutsal yerlere yolculuk | Pilgrimage

LC Classification: BP187.3 - Mekke'ye Hac – Betimleyici eserler | Pilgrimage to Mecca – Descriptive works

DEWEY: 297.3524 Hac – Mekke'ye yıllık hac yolculuğu | Hajj – Annual pilgrimage to Mecca

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: 6.146 - Antropoloji | Anthropology

WoS Citation Topics Micro: 6.146.794 - İslam | Islam

Scopus Subject Areas: 1212 - Din Çalışmaları | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Taşçı, Özcan. *Alman Seyyah Von Maltzan'ın Mekke/Hac Ziyareti: Tarihsel Kritik Açından Bir Değerlendirme*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Alman Seyyah Von Maltzan'ın Mekke/Hac Ziyareti

Tarihsel Kritik Açıdan Bir Değerlendirme

Özcan TAŞCI

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Prof. Dr. Özcan TAŞCI

1969 yılında Gümüşhane’de doğdu. 1992 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Ankara’nın çeşitli okullarında öğretmen olarak çalıştıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı’nın bursuyla gittiği Almanya’da “Die Idee der Gerechtigkeit in Koran und Sunna” başlıklı teziyle 2000 yılında Yüksek Lisansını tamamladı. 2005 yılında “Takiyyüddin Necrânî’nin Mu’tazile Bilgi Teorisindeki Yeri ve Önemi” başlıklı teziyle de “Doktor” ünvanını aldı. 2007 yılında Yrd. Doçent, 2008 yılında Doçent ve 2014 yılında Profesör olup, halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Kelam Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır.

He was born in Gümüşhane in 1969. He graduated from the Faculty of Theology at Ankara University in 1992. After working as a teacher at various schools in Ankara, he went to Germany on a scholarship awarded by the Turkish Ministry of National Education and completed his master’s degree in 2000 with a thesis entitled “*Die Idee der Gerechtigkeit in Koran und Sunna*”.

In 2005, he received his PhD with a dissertation entitled “*The Place and Significance of Taqī al-Dīn al-Najrānī in Mu’tazilite Epistemology*.” He was appointed Assistant Professor in 2007, became Associate Professor in 2008, and was promoted to Professor in 2014.

He currently serves as Head of the Department of Kalām at the Faculty of Theology, Çanakkale Onsekiz Mart University.

Kitap Hakkında

Alman Seyyah Von Maltzan'ın Mekke/Hac Ziyareti

-Tarihsel Kritik Açından Bir Değerlendirme-

Bu çalışma, Alman seyyah Heinrich Freiherr von Maltzan'ın XIX. yüzyılda gerçekleştirdiğini ileri sürdüğü Mekke ve hac ziyaretini tarihsel-kritik bir yaklaşımla incelemektedir. Araştırmada öncelikle Maltzan'dan önce çeşitli amaçlarla Mekke'yi ziyaret eden Batılı seyyahlar ele alınmakta; ardından Maltzan'ın Müslüman kimliğine bürünerek gerçekleştirdiği seyahat, güzergâhı ve gözlemleri çerçevesinde ayrıntılı biçimde değerlendirilmektedir. İskenderiye, Kahire, Nil Vadisi, Kina, Kusayr, Yenbu, Cidde ve Mekke üzerinden ilerleyen anlatıda hac yolculuğunun sosyal, kültürel, dinî ve etnografik boyutları öne çıkmaktadır. Maltzan'ın Ka'be, Mescid-i Haram, Hacerü'l-Esved, Zemzem, tavaf, sa'y, Arafat, Müzdelife ve Mina gibi hac mekânları ve uygulamalarına ilişkin gözlemleri eleştirel biçimde analiz edilmektedir. Çalışmanın temel tartışmalarından biri Maltzan'ın seyahatinin otantikliği meselesidir. Bu bağlamda Ulrike Freitag'ın araştırmaları ile seyahat anlatısındaki tutarsızlıklar ve doğrulanabilirlik problemi değerlendirilmektedir. Eserde ayrıca Maltzan'ın dinî gelenekleri tarihsel-kritik ve sezgici bir yöntemle yorumlama biçimi; Avrupa merkezci, oryantalist ve zaman zaman önyargılı değerlendirmeleri incelenmektedir. Son olarak Batılıların hac ve kutsal topraklara ilgisi, sömürgecilik ve uygulamalı oryantalizm bağlamında Christian Snouck Hurgronje örneği üzerinden tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Heinrich Freiherr von Maltzan; Hac; Mekke; Tarihsel-Kritik Yöntem; Oryantalizm

About the Book

German Traveler von Maltzan's Visit to Mecca and the Hajj -A Historical-Critical Evaluation-

This study examines, from a historical-critical perspective, the visit to Mecca and the Hajj that the German traveler Heinrich Freiherr von Maltzan claimed to have undertaken in the nineteenth century. It first discusses Western travelers who visited Mecca before Maltzan for various purposes and then analyzes Maltzan's journey, during which he assumed a Muslim identity, with particular attention to his itinerary and observations. His route through Alexandria, Cairo, the Nile Valley, Qina, Qusayr, Yanbu, Jeddah, and Mecca provides the framework for examining the social, cultural, religious, and ethnographic dimensions of the pilgrimage. Particular attention is given to Maltzan's descriptions of the Ka'ba, al-Masjid al-Haram, the Black Stone, Zamzam, circumambulation, sa'y, 'Arafat, Muzdalifa, and Mina. A central issue addressed in the study is the authenticity of Maltzan's pilgrimage narrative. In this context, Ulrike Freitag's research, inconsistencies in Maltzan's account, and the question of historical verification are critically assessed. The study further analyzes Maltzan's historical-critical and intuitive approach to religious traditions as well as his Eurocentric, Orientalist, and occasionally prejudiced judgments. Finally, Western interest in the Hajj and the Holy Cities is discussed within the broader framework of colonialism and applied Orientalism, particularly through the example of Christian Snouck Hurgronje.

Keywords: Heinrich Freiherr von Maltzan; Hajj; Mecca; Historical-Critical Method; Orientalism

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
VON MALTZAN ÖNCESİ MEKKE'Yİ ZİYARET EDEN BATILILAR	1
İKİNCİ BÖLÜM	
VON MALTZAN'IN KUTSAL TOPRAKLARA ZİYARETİ	5
Von Maltzan'ın Kısa Hayat Hikayesi	5
Kahire'ye İlk Seyahat	6
Müslüman Kılığında İskenderiyye'den Kahire'ye Yolculuk	11
Kahire'den Kina'ya Nil Yolculuğu	16
Kina'dan Çöl Üzerinden Kusayr'a Yolculuk	24
İmbu'dan Cidde'ye Yolculuk	46
Cidde'den Mekke'ye Hac Yolculuğu	77
Mescid-i Haram'ı İlk Ziyaret	95
Ka'be Hakkında	101
Arafat'ta Hac	112
Mekke'den Dönüş	117
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
VON MALTZAN'IN MEKKE ZİYARETİ HAKKINDA ANALİZLER	121
Maltzan'ın Hac Ziyaretinin Otantikliği Sorunu	121
Von Maltzan'ın Tarihsel Kritik/Eleştiri ve Sezgici Yöntemi	126
Von Maltzan'ın Hac Ziyareti Bağlamındaki Tarihsel Kritik ve Sezgici Yöntemin Diğerleri İle Karşılaştırılması	132
Avrupa Merkezli Bakış Tarzı	132
Sömürgeci Bakış Tarzı	133
KAYNAKÇA	137
DİZİN	139

ÖN SÖZ

Hac bilindiği üzere gerek mali gerekse bedenen hali vakti yerinde olan her Müslümanın yerine getirmekle mükellef olduğu İslam'ın ana esaslarından biridir. Bu esas, sadece ibadet yönüyle değil Müslümanlar arasında önemli bir iletişim aracı olması bağlamında sosyal yönüyle de öne çıkmaktadır. Bununla beraber Hz. Peygamber'in ölümüyle başlayan uzun bir süreç içerisinde Hac kanaatimizce sadece ibadet yönüyle bir değere sahip olmuş, dolayısıyla da onun dünyanın her bölgesinde yerleşik bulunan çeşitli dil ve ırklara mensup Müslümanlar arasındaki iletişim aracı olması unutulup gitmiştir. İlk dönemlerde, özellikle de Emeviler, Hac ibadetini dünyanın değişik bölgelerinden gelen hacılara yönelik kendi lehlerine bir propaganda aracı olarak kullandığı bilinmektedir. Oysa böyle bir propaganda Müslümanlar arasındaki birlik ve beraberliği ortadan kaldırıp sadece belli bir grubun menfaatlerine hizmet ettiğinden Haccı amacından saptırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Bunun aksine burada kast edilen bir iletişim aracı olması yönüyle Haccın Müslümanlar arasında birlik ve beraberliği tesis etmesidir.

İşte Müslümanlar nezdinde neredeyse unutulmaya yüz tutan Haccın sözü edilen iletişim aracı olması gerçeğini Batılılar fark etmiş, dolayısıyla da kendi lehlerine kullanmaya çalışmışlardır. Şöyle ki 17. yüzyıldan itibaren Batılı sömürge güçleri Haccı Müslümanlar arasındaki birlik ve beraberliği bozmak, böylelikle de onları zayıflatıp sömürgeleştirmek için önemli bir propaganda aracı olarak kullanmaya başlamışlardır. Bunu gerçekleştirmek için de Müslüman kılığında bir çok kişiyi Mekke ve Medine'ye göndermişlerdir. Kutsal topraklara gelen Batılılar Müslüman görünümünde bölgeyi tanımışlar, Hac esnasında Müslümanların nasıl ve ne şekilde birbirleriyle iletişim halinde bulunduklarını, onların birbirleri arasında gerçekleştirdikleri haber akışlarını rapor etmek suretiyle kendi sömürge devletlerine aktarmışlar-

dır. İşte bunlardan en önemli Batılı Christian Snouck Hurgronue (1885)'dir. Onun, aynı zaman da bir Hollandalı olarak Hollanda sömürge idaresi için çalıştığı bilinmektedir.

Bununla beraber Müslüman kılığında kutsal mekanları ziyaret eden Batılıların hepsinin sömürge amacıyla buraya geldiklerini söylemek te hata olur. Zira onlar içerisinde savaşlarda esir düşmek suretiyle köle olarak efendileriyle gelmiş olanlar olduğu gibi, ticaret maksadıyla gelenler, Hicaz-Arap bölgesini tanımak ve tanıtmak için gelenler, hatta arkeolojik amaçlarla gelenler de olmuştur.

Bizim bu kitapta ele alıp incelediğimiz Heinrich Freiherrn Von Maltzan (1826-1874)'ın ise tespitlerimize göre -kitabımızın da ana kaynaklarından birisi olan “Meine Wallfahrt Nach Mekka, Leipzig 1865 (Mekke'ye Hac Yolculuğum)” adlı Almanca eserinin önsözünde açıkça dile getirdiği üzere- kutsal toprakları ziyaretinin amacı, Arapların örf, gelenek ve görenekleri hakkında bilgiler edinmek, onların hac ibadetini yapış şekillerini öğrenmek ve Hicaz sahili boyunca arkeolojik kalıntıları bulmak içindir.

Ancak burada Maltzan'ın diğerlerinden farklı olarak seyahatindeki gözlemlerinde Tarihsel “Sezgici” yöntem ile içice geçmiş “Tarihsel-Kritik” yöntemi takip ettiğini söylemek gerekir. Zira o kitabında sürekli olarak bu yöntemi kullanmak suretiyle özelde Arapların genelde ise Müslümanların inanç biçimlerini ve Hac ibadetini yapış şekillerinin gerek akli bilgi ve bilim ile gerekse de Müslüman kaynaklar ile ne kadar uyushuğunu eleştirel bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır. İşte bu yönüyle tespitlerimize göre şu ana kadar ülkemizde çalışılmamış birisi olarak Maltzan'ın kutsal topraklara ziyaretini okuyucularla buluşturmak istedim.

İyi okumalar dileklerle...

Prof. Dr. Özcan TAŞCI
Çanakkale 2026

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

VON MALTZAN ÖNCESİ MEKKE'Yİ ZİYARET EDEN BATILILAR

Maltzan'a göre eskiden Avrupalıların Mekke'ye gelmesi iki türlü olmuştur. Bunlardan birincisi, zorla savaşlar yoluyla köle edinilmiş olarak efendisine Mekke ziyaretinde refekat etmek suretiyle, diğeri ise isteğe bağlı olarak bir Türk, Afgan ya da Arap veyahut başka bir milletten Müslüman kılığında görünmek suretiyledir. Bunun ise son derece tehlikeli bir yöntem olduğu ortadadır. Maltzan okuyucularından merak edenler için kendisinden önce bu yolculuğa çıkan Avrupalıları zikretmek istemektedir. O buna yönelik bir liste vermektedir. Bu konuda ayrıca Frank'ın eserine de müracaat edilebilir.^{1:}

1. Lodovico Bartema²

Bolognalı bir İtalyan olan Bartema Tebdil-i kıyafetle 1508 yılında Mekke'yi ziyaret etmiş ancak Yemen'de Hıristiyan olduğu anlaşıncı bir süreliğine hapisteye kalmış, en sonunda kaçmayı başarabilmişti.

2. Le Blanc

Bir Fransız olan Le Blanc'ın 1566 yılında Mekke'ye seyahati hakkında yazılan kitap 1649 yılında Paris'te yayınlandı.

3. Johannes Wild

Alman Wild Avusturyalı asker olarak Türkler tarafından esir alınmış, daha sonra da köle olarak satılmıştır. O, Mekke'ye 1604 tarihinde hac için giden efendisine eşlik

¹ Gerd Frank, Nach Mekka- Verbotene Reisen in die Heilige Stadt, 1998

² Bu Vartema şeklinde de telaffuz edilmektedir.

etmiştir. Onun Mekke'ye yaptığı seyahati 1623 yılında Nürnberg'de yayınlanmıştır.

4. Joseph Pitto

Exeter şehrinden İngiliz olan Pitto 18 yaşında genç ve dininden dönmüş biri olarak 1680'de Mekke'ye seyahat etmiştir. Onun seyahati Londra'da 1708 yılında basılmıştır.

5. Giovanni Finati

İtalyan bir Din adamıdır. Ancak 1700 yılında yaptığı seyahati hakkında çok şey bilinmemektedir.

6. Ali Bey ya da Domingo Badia

Müslüman kılığında Mekke'yi 1800 yılında ziyaret eden bir İspanyol olarak tanınmaktadır. Onun Mekke seyahatinin gerçek olduğu konusunda şüpheler ileri sürülmüşse de Mekke şehrinin planı ve onun hakkında verdiği diğer bilgiler bağlamında onun seyahatinin tamamen doğru olduğu kanaatine sahip olunmuştur.

7. Bankes.

İngiliz Bankes tarafından yapılan seyahatin de aynı şekilde şüpheler taşıdığı tespit edilmektedir.

8. Seetzen (1810).

Alman olan Seetzen Arabistan'da ölmüştür. Maltzan'ın verdiği malumata göre Mekke üzerine yazdığı günlüğü yayınlanmamıştır. O, Mekke'de dininden dönerek Müslüman olmuş olmalıdır. Bunu Ka'be'yi ziyaret edebilmek için görünüşte yapmış olmalıdır. Zira daha sonra bu durum fark edilmiş, dolayısıyla da Dine hakaret eden hain olarak öldürülmüştür.

9. Burkhardt

Müslüman Doğu'da yıllarca yaşamış, Doğu'nun dilini ve gelenek-göreneklerini daha önce hiçbir Batılı'nın yapmadığı kadar detaylı bir şekilde öğrenmiş ve Mısır valisi Muhammed Ali'nin korumasında Mekke ve Medine'yi ziyaret etmiştir. Onun İngilizce yayınlanmış seyahatleri uzun süre Kutsal belde hakkındaki yegane kaynak olarak kalmıştır.

10. Wallin

Bir Fransız olan Wallin Veliyüddin adıyla Kutsal mekana seyahatte bulunmuştur. Onun hakkında çok fazla şey bilinmemektedir.

11. Lieutenant Burton

Burton ilk olarak İranlı bir Prens olarak, daha sonra Hintli bir doktor en son olarak ta Afganlı bir Derviş olarak Kutsal Beldeyi 1853 yılında ziyaret etmiştir.

Maltzan Burton'a bilhassa dikkatleri çekmektedir. Zira o, Müslüman rolünü ustaca oynamıştır. Onun İranlı bir Müslüman rolünü seçmesi ise Farsça'yı çok iyi konuşması sebebiyledir.

12. Léon Roches

Kısa süre öncesine kadar Tunus'ta Fransız konsolosu olan Roches Kutsal mekana Mağribli kıyafetlerle diğer Mağriblilerle beraber seyahat etmiş ancak seyahatini hiçbir zaman yayınlamamıştır.³

Maltzan, eserinde kendisinden önce Mekke ve Medine'yi ziyaret eden Batılı seyyahları aktardıktan sonra, kendisinden sonra Kutsal mekanı ziyaret eden yegane Batılı olan İngiliz Tennett'ten bahseder. Londra doğumlu olan Tenett, şu anda Cezayir'in bir köyünde yaşamaktadır. O Maltzan'a göre Cidde'de Müslüman olmuş 1863 yılında Hac yapmıştır. Araplar arasında o, Hac Abdülvahid olarak tanınmaktadır. Ancak Tenett şimdi-lerde yeniden Batılılar gibi giyinmekte ve İslam'ın gereklerini yerine getirmemektedir.⁴

³ Heinrich Freiherrn Von Maltzan, *Meine Wallfahrt Nach Mekka*, Band I, Leipzig 1865, ss. 4-6

⁴ Maltzan, a.g.e., s. 6